

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשע"ה, 2015
מספר השאלון: 218,004305

יהדות

מחשבה ומוסר

לבתי ספר עצמאיים

3 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון	—	נושאים בהשקפת היהדות	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שני	—	ספרים ומאמרים	—	(8×10)	—	80 נקודות
				סה"כ	—	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

המשך מעבר לדף ◀

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

בשאלה שבחרת, ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. מידת הביטחון וההשתדלות

(ספר החינוך; שפתי חיים; מסילת ישרים)

א. בעל ספר החינוך כתב: ועוד יש תועלת [במצוות השמיטה] שיוסיף האדם ביטחון בשם ברוך הוא. כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל גידולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת, ומלומד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו [...]

איזו תוספת ביטחון מתווספת לאדם שמקיים את מצוות השמיטה? (4 נקודות)

ב. כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה [...] (מאמר על השבת).

על פי הרב פרידלנדר, כיצד האדם יכול להגיע להכרה זו? (4 נקודות)

ג. רמח"ל כתב: עוד ממפסידי הזריזות [...] הוא העניין שאמר שלמה עליו השלום "אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחבות." [...] [והתיקון לזה] "בטח בה" ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה."

איזה מפסיד זריזות מוזכר בדברים אלה? הסבר כיצד הביטחון בה' מרחיק אותנו.

(4 נקודות)

ד. עיין בקטע שלפניך מדברי הרב וולבה, וענה על הסעיפים (1)-(3) שאחריו.

"בטח אל ה' בכל לבך, ואל בינתך אל תשען". מבאר רבנו יונה: [...] כאשר יראה לך בשכלך ותבונתך כי המעשה אשר תעשה יצליח על דרך עצת לבך ותחבולות אשר תחשוב – אל תבטח על זה כי הכול תלוי בידי שמים [...]

בוה אנו נוגעים בעצם סוד הביטחון: יש מחשבה שאדם הוגה מתוך מצב של קרבה אל הבורא, ויש מחשבה שהוא הוגה מתוך ריחוק; הוא רואה אותן העובדות מתוך שני המצבים, אך מצב הקרבה או הריחוק משנה את הבנתו מעיקרו. מתוך קרבה אל הבורא רואים את העובדות באופן אחר מאשר מתוך ריחוק.

דוגמה לעניין זה: המרגלים. כלב אמר: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", והמרגלים האחרים אמרו: "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו". הם אמרו: "ארץ אכלת יושביה היא [...]" – ויהושע וכלב אמרו: "אם חפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו [...]". יהושע וכלב ראו את הארץ מתוך מצב של קרבה והיו בטוחים בה' שיוכלו לכבוש אותה. שאר המרגלים נחלשו קצת בדבקותם בה' לפי גודל מדרגתם, ראו את הארץ ויושביה מתוך מצב של ריחוק והבינו "כי חזק הוא ממנו". השניים בטחו בה' בכל לבם, והאחרים נשענו על בינתם מבלי לבטוח. גם יהושע וכלב השתמשו בשכלם ובינתם, כי האדם מוכרח וחייב להשתמש בהם, אבל הם הבינו מתוך ביטחונם, וזאת היא הבינה הראויה.

(הרב שלמה וולבה, **עלי שור**, חלק ב', עמ' תקע"ו)

(1) לפי הרב וולבה, האם מי שבוטח בה' סומך רק על ביטחונו, ומי שאינו בוטח סומך רק על בינתו? נמק.

(2) לפי הרב וולבה, הסבר ממה נבע השוני בין דברי יהושע וכלב ובין דברי שאר המרגלים.

(3) לפי רבנו יונה (שדבריו מובאים בקטע), מדוע אין לאדם להישען על בינתו?

(8 נקודות)

2. החובה לכבד

(שיחות מוסר; ספר החינוך; אמונה וביטחון)

- א. (1) לפי הרב שמואלביץ, מהו "שורש החיוב של כבוד הרב"? (נקודה אחת)
- (2) מהי הדרך שבה ישלם התלמיד "אפס קצהו של החיוב" כלפי רבו? (3 נקודות)
- ב. בעל ספר החינוך כתב במצוות מעשר ראשון כי מן הראוי "לתת להם [ללוויים] מחייתם דרך כבוד".
- מדוע הלוויים ראויים לנתנה דרך כבוד? הסבר כיצד הדבר בא לידי ביטוי. (4 נקודות)
- ג. (1) חזון איש כתב: המתאוה להיטיב לזולתו לא ייפגע מרעהו, והוא מוכן לקבל [...] פצעים ונזיפות.
- איזו תכונה ואיזו ידיעה מאפשרות לאדם לספוג פגיעות אלו? (2 נקודות)
- (2) לפי חזון איש, המתאוה להיטיב לזולתו ירחוש לו "יקר וכבוד" אף אם הזולת פגע בו, מכיון שהוא "משמש למען הטוב המלא, גם בשני הפכים (היבטים) בנושא אחד".
- הסבר מה הם שני ההפכים. (2 נקודות)
- ד. עיין בקטע שלפניך מדברי רמב"ן, וענה על הסעיפים (1)-(3) שאחריו.
- הנה השלים [בציווי על שמירת שבת בעשרת הדיברות] כל מה שאנו חייבין בדברי הבורא בעצמו ובכבודו, וחזר לצוות אותנו בענייני הנבראים. והתחיל מן האב שהוא לתולדותיו כעניין בורא משתתף ביצירה, כי ה' אבינו הראשון, והמוליד אבינו האחרון. ולכך אמר במשנה תורה כאשר [= כמו ש] ציוויתך בכבודי כן אנוכי מצווך בכבוד המשתתף עמי ביצירתך. ולא פירש הכתוב הכבוד, שהוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שיודה בו שהוא אביו, ולא יכפור בו לאמר על אדם אחר שהוא אביו, ולא יעבדנו כבן לירושתו או לעניין אחר שיצפה ממנו, ולא יישא שם אביו ויישבע בחיי אביו לשווא ולשקר. וייכנסו בכלל הכבוד דברים אחרים, כי בכל כבודו נצטוונו [...] וכבר אמרו [חז"ל] שהוקש כבודו לכבוד המקום.
- (רמב"ן, פירושי התורה, שמות, כ', י"ב)
- (1) הסבר את דברי רמב"ן "כי ה' אבינו הראשון, והמוליד אבינו האחרון".
- (2) על פי רמב"ן, מדוע יש לכבד הורים?
- (3) "הוקש כבודו לכבוד המקום".
- כתוב ארבע דוגמאות שבהן כלל זה בא לידי ביטוי.
- (8 נקודות)

פרק שני – ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענה על עשר מן השאלות 3-14.

בשאלות שבחרת, ענה על כל הסעיפים (לכל שאלה – 8 נקודות).

3. ריה"ל, ספר הכוזרי

- א. מלך כוזר שאל: "ולמה יצטרף היחיד בתפילתו עם הציבור? הלא יותר טוב שיתפלל ביחידות".
לפי מלך כוזר, מהו היתרון של התפילה ביחידות? (2 נקודות)
- ב. כתוב שני טעמים ליתרון של תפילת הציבור על תפילת היחיד, לפי ריה"ל.
(3 נקודות)
- ג. מדוע הוקדמה ברכת "חונן הדעת" לכל הבקשות? מדוע נסמכה לה ברכת התשובה?
(3 נקודות)

4. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

- א. פָּרַט מה נתן ה' למשה בהר סיני. (2 נקודות)
- ב. לצורך מה הקהיל משה את העם בראש חודש שבט? (3 נקודות)
- ג. כיצד נוצרו מחלוקות בהלכה לאחר מותו של משה? (3 נקודות)

5. רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ז'

- א. באילו דברים הרמב"ם דוחה את הסברה של בעל התשובה שסובר "שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה"? (3 נקודות)
- ב. אילו עוונות קשים מעוונות שיש בהם מעשה, ומדוע הם קשים יותר? (2 נקודות)
- ג. מה אסור לומר לבעל תשובה? כיצד ראוי שיגיב בעל התשובה אם בכל זאת נאמרו לו הדברים?
הסבר מדוע ראוי שיגיב כך.
(3 נקודות)

6. רמב"ן, פירושי התורה, הקדמה

- א. "ואתנה לך את לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אשר כתבתי".
לפי רמב"ן, הסבר את המילים המודגשות בקו. (3 נקודות)
- ב. לפי רמב"ן, מדוע לא פתחה התורה בפסוק "וידבר ה' אל משה"? (2 נקודות)
- ג. הסבר לפי רמב"ן את הדעה "תורה מגלה נִתְנָה", ואת הדעה "תורה חתומה נִתְנָה".
(3 נקודות)

7. הר"ן, דרשות

- א. הסבר לפי הר"ן מדוע התשובה היא חסד שעשה הקב"ה עם החוטא. (3 נקודות)
- ב. ואין ספק כי החסד הזה הנפלא הוא הצלחה גמורה לטובת המתעוררים על התשובה, והוא לרעת הרעים שאינם מתעוררים עליה.
- הסבר דברים אלה. (2 נקודות)
- ג. לפי הר"ן, מה צריכים ישראל ללמוד מאסונות טבע שמתרחשים בעולם? מה יקרה להם אם לא ילמדו זאת? (3 נקודות)

8. ספר החינוך, מצווה שלא לאכול טרפה

- א. הסבר מהי "טרפה". (2 נקודות)
- ב. (1) הצג את שלושת הרכיבים של "משל הנפח", וכתוב לכל אחד מהם את הנמשל.
- (2) מה משל זה מלמד?
- (4 נקודות)
- ג. כתוב דוגמה אחת ל"בשר שיצא חוץ למחיצתו". (2 נקודות)

9. המבי"ט, בית אלוקים

- א. התפלה[...] עיקרה הוא כוונת הלב[...] אינה נשלמת אלא בדיבור.
- מניין לומדים שצריך דיבור בתפילה? כתוב תועלת אחת לדיבור בתפילה. (4 נקודות)
- ב. אילו תועלות יש ליחיד שהתפלל תפילה שאינה מקובלת לפני ה'? כתוב שתיים.
- (4 נקודות)

10. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק ט'

- א. הסבר מדוע "בקשת המנוחה הגופנית ושנאת הטורח ואהבת העידונים" הן ממפסידי הזריזות. (4 נקודות)
- ב. דע כי יש יראה ויש יראה: יש יראה ראויה ויש יראה שוטה.
- הסבר מהי "יראה ראויה" ומהי "יראה שוטה". (4 נקודות)

11. הרב וסרמן, מאמר על האמונה

- א. במה חמור דינו של העובר על מצוות האמונה בה' מן העובר על שאר מצוות התורה? (2 נקודות)
- ב. מה הן שתי השאלות ששאל הרב וסרמן על החיוב להאמין? (3 נקודות)
- ג. מהי התשובה של הרב וסרמן על שתי השאלות שכתבת בסעיף ב? הבא שתי דוגמאות שהוא מביא להוכחת תשובתו. (3 נקודות)

12. הרב שמואלביץ, הכרת הטוב

- א. מהו "סוד מעלת הדלקת המנורה שיש בה יותר מכל עבודות שבמקדש"? הסבר על פי משל הפיקח והסומא. (4 נקודות)
- ב. מדוע ראה ראובן צורך להכיר טובה ליוסף על שהזכיר אותו בחלומו? (2 נקודות)
- ג. מה למד הרב שמואלביץ מהכרת הטוב שהכיר ראובן ליוסף על חלומו? (2 נקודות)

13. הרב דסלר, קונטרס הבחירה

- א. השם הזה - בחירה חופשית - מתאים רק לשטח מוגבל. הסבר דברים אלה. (4 נקודות)
- ב. הסבר את מדרגת "החופשי באמת", לפי הרב דסלר. (4 נקודות)

14. האדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, טהרת המידות

- א. אף אתה הווי רחום וחנון [...] ומשמעות הלשון [...] צריך להיות עצם של רחום ועצם של חנון. הסבר דברים אלה. (2 נקודות)
- ב. לפי ר' חיים ויטאל (שדבריו מובאים במאמר), מדוע לא נמנו המידות בכלל תרי"ג מצוות? (3 נקודות)
- ג. מה מלמד על המידות משל העץ רב־הענפים והפירות, ומה מלמד על המידות משל הבניין רב־הקומות? (3 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך